

ВЛАДИМИР СВИНТИЛА И НА НЕЯ МЕ ИЗПИСАЛ

chitanka.info

Цял живот не съм изпускал случая, вляза ли в някой от старите градове, където още се подвизават бакърджии, да не се отбия в дюкяна, да не чуя бакърджийската шетня.

Бакърджийският дюкян звъни като камбаните на „Александър Невски“ в София. Под ударите на чука медта пее като ранобудно момиче, звъни като радостта на изворите и се червенеет като небе на залез.

Обичам бакърджиите почти колкото златарите. Вярно е, те нямат точното око на златаря, но и те са велики художници. Велико удоволствие е да седиш до майстора и да гледаш с какви точни движения цизелира голямата тава, синия, какви големи плодове, круши, ябълки, че и дюли и дини рисува на нея, като създава рисунката с къси и точни резки, нанесени с едно длето, послушно като манастирско магаре.

На синиите понякога рисуват моми, които държат плодовете в ръцете си. Тези синии са синиите на любовта. Обикновено бакърджията изписва своята любима: „Като пие, да я гледа“ — защото синията служи и за софра.

Хаджи Атанас ме тупна леко по рамото:

— Ама си голям заплесия, да ти кажа. Ще я глътнеш с очи тая тава. Толкова ли ти е мерак? Ще ти я дам, щом толкова ти е залегнала на сърцето — повече от булка. Дай там, колкото си наумил, па влачи. А синията, да ти кажа, не давам. От дядо ми е. Ама ти така се заплесна по нея, че ми е жал. Няма да спиш, ако не я вземеш, нали?

— Няма — казах аз.

— Абе, момче, що ти е трябвало да учиш? Ти си само за нашия занаят. И клещите добре държиш, и, да речеш, бакъра добре извиваш. Само дъното мъчно ти иде. Пък то там е майсторията. Питат ме: как от бакърения лист правиш котле? Зер едното е плоско, а другото не е. Не е хартия да го свиеш. Бакъреният лист се извива на тръба. А какво става после, гледай.

Бях чирак при хаджи Атанас една седмица. Толкова ми беше командировката от вестника. Бяха ме пратили да пиша за него, за стария майстор. Пък аз заседнах в дюкяна му да гледам пустите му чудесии.

Бакърджийският дюкян си има своята неповторима атмосфера. По стените греят синии като слънца, висят на пирони или стоят

подредени на рафтове котлета, ибрици, гюмчета и кани, огненочервени.

Мъчна работа е да се нарисува бакърджийският дюкян и затова никой не го е рисувал — нито у нас, нито в чужбина.

— Ти си бил само за нашия занаят. Истина, по-малко щеше да изкарваш, ама затова пък щеше да си знаеш мерака. Голямо щастие е човек да прави това, което го влече. Пък ти, както чувам, пишеш на машина. Абе момче, това на машина писане ли е. Че то трака бе. А писането трябва да скърца. Като старите писари. На тях им скърцаха перата. И на дядо Вазов му е скърцало перото, като е писал „Под игото“ и „Чичовци“, и на Захария, като е писал „Записките“. А, виж, на отца Паисия перото не е скърцало, че е било паче. Пък затова думите му са като гръмотевици. А ти „Трак-трак. Трак-трак“. От това, ако ме питаш, нищо пътно не може да излезе. Пишете вие, че и много, пък то няма кой да ви чете. Ти за това питай бай си Атанаса. Момче, аз сервизи за Ермитажа и за Лувъра правя. Че напоследък се завъртяха и едни англичани. „Бай Атанасе, викат, да направиш нещо и за нашия Бритиш музей.“ Така викат. Ама си го викат по тяхному. Пък с тях върви едно нашенче, и то е талмач. Казва какво англичаните са казали. Като папагал. Добре де, рекох, ще направя, че защо да не направя. Нека нашето майсторство се носи по света, нека му се радват хората. Благодаря, че са ми харесали синиите. Аз аслъ затова ги и правя: да се харесват, да радват окоето, че и душата.

Мнозина бяхме ние, бакърджиите. У всеки град чаршия, у всяко село и дюкян.

Но после селяните, нали са глупави, почнаха да купуват фабрични тенджери. А тия тенджери, да ме питаш мене, са едната грозота. Но селянинът, не! Тенджера му трябва. Келеш! А какво да прави бакърджията? Така нашите майстори се отказваха един след друг. Или на фабриката ще идат да станат работници, или се връщаха назад при дедите си, земята да орат.

Ама аз, не! Да пукна от глад, рекох, само хляб и сол да ям, не оставям нашата работа, бакърджийската. И много патих. И вече съвсем бях взел-дал, току иде едно момче, младо като тебе. „Абе, вика, бай Атанасе, да ми продадеш някое старо бакърче.“ Да ти продам, защо да не ти продам. А момчето добре ми плати. И после няма-няма, току иде с друго едно момче и едно момиче. А тия се заплеснаха. Половин кола

стока ми купиха. Че като почнаха да идват едни големци, все млади. А на мен не ми е до парите. Радвам се аз, че младите ме потърсиха. Те няма да носят с менците вода от реката. Трябват им за красотата.

Те, най-младите, ми върнаха силите и вярата. Дойдат, и си приказваме. И много знаят за нашата работа, бакърджийската. Това е хубаво, както сега му викат, „патриотично възпитание“. И има какво да научат — нашият занаят не е от лесните и не от всеки става добър бакърджия. Затова ти викам: остави машината и ела при мене. Виж как красиво греят бакърите в полутъмната одая, как хващат всеки слаб и прашен лъч на слънцето, как се радва медта на залеза, как тихо звънят синиите, без някой да ги пипне, ей така от само себе си. Виж как е мил хубавият боров хълм, дето се вижда през пенджерата, как звънлива се вие реката под него, как кротко вървят облаците, също като волове, дето се връщат от паша. Виж как немее в мрака наковалнята, виж как пъхти огнището, когато чирачето пипне меха. Виж всичко това и остави щастието да мине през незаклучената ти врата.

Аз вечер, като изляза от дюкяна и тръгна за къщи, пея по пътя. Така съм пял тридесет и пет години. Така пееха бакърджиите, като бях млад. И с една такава песен е почнала синията, дето ти я дадох, от дядо ми, който също се викаше Атанас.

От мен да знаеш, че красотата на къщата се мери по това: колкото е по-висок чардакът, толкова е по-хубав. Като погледнеш нагоре към него, да ти падне капата.

Дядо ми Атанас, още момче и преди да стане хаджия, вечер се връщал с абичка на рамо по ония ми ти калдъръмени^[1] улици, по които конете на ергените ситничко ситнели, кипрели се и придавали важност на ездачите.

Такъв ездач, като мине край високия чардак, току хвърли китката си на момата, дето седи на чардака и шие, и пее. А момата, ако сложи китката му на ухото си, нищо не искай от нея. А ако я сложи в пазвата си — тогава да праща сватове.

А момите, проклетите, момковите китки, все на ухо ги слагали. Че били все важни, търговски щерки, с по три реда пендари на врата.

Ергените ще счупят краката на конете по пустите му калдъръми. Стъпват ония ми ти коне като в иконите на светаго Георгия, на светаго Димитрия, а момите нижат маргарит и бисер и хич не ги е еня.

Дядо ми, също хаджи Атанас, чирачето с абичката от дюкяна на майстора Благо благия, нито ти поглеждало към чардаците. Къде ти! Една майка само имал и двама братя гурбетчии. Не бил от високо коляно хаджи Атанас.

Виж, имал хубав глас, че пеел и в църквата, знаел псалтикията. А което е вярно, вярно е, хубавец бил. Юнак. Зер живеел с бакърджийски чук в ръката. Как няма да е юнак като цял ден се преборва с бакъра. В чаршията всички го обичали: в българската и в турската, и в гръцката чаршия. Те, племената, много враждували, пък и си помагали. Като поскъпне брашното, като има глад, като умре някой от майсторите, събере се лонжията и всеки давал от спастреното. А после пак спорели на чаршията в църковното кафене коя вяра е праведната. Очите си ще извадят!

И пак се одобрявали по турската поговорка: „Пороят минава, пясъкът остава“. Знаели те, че са деца на едни съща земя, която всичките ги храни с едно и също жито. Пакостели си и си прощавали. Свят!

Атанас много го харесвали. Турците искали да го турчат, гърците да го гърчат. Какво нещо е човешката любов! Не винаги разбира какво е добро за човека и какво не е.

Пък Атанас много държел за българщината. „Не мога аго, не мога, кириос, викал, че ми е коренът български. Кой от какъвто корен расте, при корена си да остане.“

А турците викали: „Машалла, машалла“ — и пляскали от удивление с ръце.

И тъй Атанас го опоясали за калфа. Излезли майсторите и калфите край реката, яли там печени агнета и после майсторите разказали на калфите как се е родила тяхната лонжия, в кои години, кои светци и колко помагат на бакърджиите, как се правят персийски бакъри, които са трудни, и други такива. Казали им всички тайни на занаята.

После пък дошло време Атанас да става и майстор.

А по нас майсторите са ги правили така.

Навръх Голяма Богородица протомайсторът опоясвал в преддверието на църквата калфата и го благославял. И всички майстори подавали ръка на младия майстор да ги целува.

И чак тогава почвала литургията. Майсторите пеели, които всички знаели псалтикията. След свършване на службата майсторите вкупом изпращали новия до дома му. Голям икрам му правели, като на близък, като на човек от тяхната кръв, пък то кръвта на всички хора е еднаква.

На другия ден младият майстор отивал в църквата и попът му давал една патерица и едно заключено желязно ковчеже. И като пеел песента на свети Атанасий, комуто бил кръстен, вървял дядо ми хаджи Атанас през чаршията и се отбивал по дюкяните.

Дето иде, веднага чирачето изхвърча до кафенето; черпят го кафе! И оставят старите майстори работата си, седят на тиферич с младия и всеки разказва как той сам е почнал и какво е преживял: войни и чума. Да знае младият, да има опит. И се радвали старите майстори на начинаещия.

На тръгване в ковчежето през една дупка ще му сложат по някоя пара. А той взима ковчежето, взима патерицата, тропа с нея по калдъръма и пее песента на святаго Атанасия.

От дюкян на дюкян две седмици обикалял, според правилата. А после отивал при протомайстора и попа и те го вписвали в кондиката. Тогава отключвали с два ключа ковчежето, единият у протомайстора, другият у попа, и преброявали парите. Едната трета отивала за лонжията, за помощ, ако някой умре или заболее, а другите две трети на новия майстор — да си прави дюкян.

Пък заправи ли го, пак му помагали. Трупи от гората ще му прекарат, дялания камък ще му превозят от реката.

Тогава чак хаджи Атанас посмял да вдигне глава към високите чардаци.

И първите две очи черешови, които видял, те го омагьосали.

Взел майстор Атанас кон от съседа си и минал по икиндия под чардаците. Хвърлил той своето цвете на момата, която веднага го сложила в пазвата. Бре! Това била моята баба.

А била тя от голям род, все търговци бератлии. Как да прати свати, как да спечели сърцето на момата?

И започнал в новия си дюкян майстор Атанас да я рисува на една синия. Много се мъчил той да направи тънките вежди-гайтани, онова ти мило лице, ония ми ти очи черешови, ония ми ти плитки, дето са като два смока.

Идвали при него други майстори, гледали, цъкали с език. И единият току извикал: „Че това е Хаджипетровата унука“.

И се чуло по чаршията, че майстор Атанас изографисал на синия Мара, най-хубавата мома в града.

Извървели се майсторите да я гледат. И всеки викал: „Златни ти ръце, майсторе!“ А това било най-голямата похвала.

Научила за чудото и Мара, моята баба. Женско сърце, търпи ли? Взела тя една своя тетка, наконтими се с лисичите му кожи, с ония ми ти сърмени джубета и право на дюкяна, синия ще купуват.

Мара плеснала с ръце и рекла:

— Тая ще вземем.

А майстор Атанас се усмихнал и рекъл:

— Тази съм приготвил подарък.

Колкото да не е без нищо, купили двете едно менче.

И тогава отишъл майсторът при протомайстора и уредил сват да му стане. Той щял да му сватува заедно със старата Хаджиатанасова майка.

Хаджи Петър бил още жив. Строг човек бил той, но праведен. Занесли му подарък синията, занесли му една тежка божигробска броеница с кръст, занесли и други подаръци.

— Аман, заман, хаджи Петре, милост да сториш, да дадеш внучката си за нашето момче. Не е богато, ама е работно, пък и добро. На мравката път сторва.

А старият чорбаджия рекъл:

— Не сме петимни за пари, пари имаме. За хора сме петимни ние. Човек ни трябва, дето цял живот да трепере над чедото ни като треперушка на главата на лазарка. Ако тя го хареса, ще бъде. Аз думата на внучката си на две не правя.

Мара, дума да няма, била съгласна.

Така ги оженили горе на манастира, където ставали сватбите на занаятчиите открай време. И тези сватби били с тежки хора и без много пиене — болярски!

И като се оженили, сложили в одаята с червените миндери и синията на стената.

Баба Мара много обичала тази синия.

— С нея ме подлъга Атанас — казваше и сочеше с божигробската си хаджийска тояга към стената, — ама и аз бях хубава.

Идвали после разни ергени да го молят да изпише някоя друга мома на синията, а Атанас казвал:

— Наистина не мога. Веднъж се отвори сърцето ми за една. А друга мома да зографисам, не умея.

Сега художниците правят по двеста портрета, но тогава човеку било дадено да изрисува някого веднъж в живота. По това се различава старото време от новото.

— Е, и какво е станало по-нататък?

— Ами какво да стане? Заживели двамата, народили деца. Между тях и баща ми. Пък Хаджи Петър много настоял да идат и те на хаджилък, зер да се не кърши традицията.

Изпратил ги градът, както било редно, ей до Стара могила, благословил ги попът. Качили се те на Истанбул на гръцка ладия, слезли на светата земя, минали пеш пътя до Ерусалим сред ония ми ти цъфнали портокалови градини, пеейки спасителни за душата песни. Видели гроба господен, къпали се на реката Йордан по бели ризи, върнали се и цялата чаршия се източила да целува ръка на новите хаджии, а те всекиго дарявали с дарове, купени в Ерусалима града.

Там двамата, макар и млади, си купили покрови, като умрат, да ги погребат, и дебели ерусалимови свещи, бели, които да горят край главите им. Така ги и погребяха.

А баба Мара умря със синията в ръце, че много я обичаше. Щастлив бил земният ѝ живот, пълен домът ѝ с работен народ, защото всичките ѝ деца станали занаятчии, а не търговци. А тя се радвала: „Човек трябва да прави с ръцете си нещо, че за това са му дадени. А не да прекарва направеното от друг от град на град, като да е крадено.“

Ако ме питаш мене, да ти кажа: чорбаджийска щерка, ама и тя бе залюбила дюкяна на бакърджията, песента на бакърите, ясните слънца на синиите. И беше горда, че е хаджийка, а че мъжът ѝ е пръв майстор, че го търсят от Солун и Одрин, от Стамбул и Атина, че дори и от далечния Шам или, както сега му викат, Багдад.

Любовта на дядо ми, изкована в синията, бе топила целия ѝ живот с калаения си блясък. И не даваше баба да пипнат синията. „На нея ме е изписал“.

А ставаше и това: пристъпи старият, та се загледа в нея, глади мустаците си и бялата си брада, пък каже: „Майстория! Не мога сега

да направя такова нещо. Ума ми е взела баба ви Мара, та съм я докарал така. А как е станало, сам не зная.“

Тайна!

Имаше тука художници учители. Идваха да я видят, чудеха се. Разпитваха дядо. Баба Мара при тия разговори ще се разшета и сама ще свари кафе. Не дава ни на дъщерите си, ни на внучките си. И ще приседне да слуша.

И някой ще каже:

— Ама хубава си била, бабо Маро.

И тогава очите ѝ светваха черешови, че те единствени не бяха остарели, бяха си останали момичешки. Аз я имам старата на фотография. Някой път ще ти я покажа.

Велика е историята на синията, казвам ти аз. Цяла книга може да се напише за нея. Как младият Атанас я ковал, как пеела медта, как се заливала от смях, като смеха на сто момичета, как стигала тази песен до чардака на красавицата Мария, с витите вежди, черни, гайтанени. Как пеел калдъръмът под копитата на Атанасовия кон, как гледали радостни иконите на сватбата на двамата млади, как радостен бил старият протомайстор с белите мустаци, че се множи бакърджийското племе.

Чудна книга ще стане. Ама иска да се напише с перо, дето скърца, като дядовото ти Вазово. Не с твоята машина: трак, трак! Защото скърцащото перо, без да съм писал, го знам, придава умиление. То е като нашите длета, дето рисуват образи по синиите. Пък вашите пишещи машини са като фабриките, дето вадят тенджери за селяните.

Велика книга може да стане, казвам ти. Да я четат и в бакърджийските дюкяни и да викат: „Ашколсун“.

И в нея може да се разкаже как дядо ми хаджи Атанас издъхна на миндера под синията, с поглед, отправен към нея. Как баба Мария поиска да ѝ дадат синията в ръце, преди да умре, как я погледна, усмихна се и издъхна.

Момче, хората не живееха на шега и не работеха на шега. Живот беше животът им, дълбок като придошла река. Много правеха и каквото правеха, така го правеха, че да не се забравя.

[1] Запазен е правописът на думите както на хартията. — Бел.кор.ел.изд. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА



<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.